

Jelen tananyag a Szegedi
Tudományegyetemen készült az Európai
Unió támogatásával. Projekt azonosító:
EFOP-3.4.3-16-2016-00014

BEVEZETÉS A LÉT ÉS IDŐ OLVASÁSÁBA

Dr. habil. Krémer Sándor

VII. TÉMA: *Lét és idő*: a „halál” egzisztenciálfilozófiai meghatározása (II. szakasz, 1. fejezet)

HEIDEGGER: LÉT ÉS IDŐ c. műve I. RÉSZ, II. szakaszának általános áttekintése

LÉT ÉS IDŐ

I. RÉSZ: A JELENVALÓLÉT IDŐBELISÉGRE IRÁNYULÓ INTERPRETÁCIÓJA ÉS AZ IDŐNEK MINT A LÉTKÉRDÉS TRANSCENDENTÁLIS HORIZONTJÁNAK EXPLIKÁCIÓJA (139-690)

I.SZAKASZ: A JELENVALÓLÉT ELŐKÉSZÍTŐ FUNDAMENTÁLISANALÍZISE (139-401)

II.SZAKASZ: JELENVALÓLÉT ÉS IDŐBELISÉG (402-690)

45. §. A jelenvalólét előkészítő fundamentálfilozófiájának eredménye és e létező eredendő egzisztenciálfilozófiai interpretációjának feladata (402-408)

ELSŐ FEJEZET: A jelenvalólét lehetséges egészlete és a halálhoz viszonyuló lét (409-453)

MÁSODIK FEJEZET: A tulajdonképpeni lenni-tudás jelenvalólétszerű tanúsítása és az elhatároltság (454-503)

HARMADIK FEJEZET: A jelenvalólét tulajdonképpeni egész-lenni-tudása és az időbeliség mint a gond ontológiai értelme (503-547)

NEGYEDIK FEJEZET: Időbeliség és mindennapiság (548-600)

ÖTÖDIK FEJEZET: Időbeliség és történetiség (600-643)

HATODIK FEJEZET: Időbeliség és időbelüliség mint a vulgáris időfogalom eredete (643-690)

MÁSODIK LÉPÉSKÉNT MÁR A HALÁL FEJEZETRE KONCENTRÁLUNK:

45. §. A jelenvalólét előkészítő fundamentálfilozófiájának eredménye és e létező eredendő egzisztenciálfilozófiai interpretációjának feladata (402-408)

ELSŐ FEJEZET: A jelenvalólét lehetséges egészlete és a halálhoz viszonyuló lét (409-453)

46. §. A jelenvalólétszerű egészlet ontológiai megragadásának és meghatározásának látszólagos lehetetlensége (409-411)

47. §. Mások halálának tapasztalhatósága és egy egész jelenvalólét megragadásának lehetősége (411-416)

48. §. Kinnlevőség, vég és egész-volt (416-423)

49. §. A halál egzisztenciálfilozófiai analízisének elhatárolása a fenomén egyéb lehetséges interpretációitól (423-427)

50. §. A halál egzisztenciálfilozófiai struktúrájának előzetes körvonalazása (428-432)

51. §. A halálhoz viszonyuló lét és a jelenvalólét mindennapisága (432-436)

52. §. A véghez viszonyuló mindennapi lét és a halál teljes egzisztenciálfilozófiai fogalma (436-443)

53. §. A halálhoz viszonyuló tulajdonképpeni lét egzisztenciálfilozófiai kivételése (443-453)

Ebben az olvasóleckében előkészítem a biológiai halállal egyáltalán nem azonos heideggeri halálfenomén lényegének bemutatását a videóleckékben:

MÁSODIK SZAKASZ: JELENVALÓLÉT ÉS IDŐBELISÉG:

45. §. A jelenvalólét előkészítő fundamentálanalízisének eredménye és e létező eredendő egzisztenciális interpretációjának feladata (402-408; Az arab számok a § fő gondolati egységeit jelölik.)

1.) Az eredmény:

- Megtaláltuk a fundamentálonológiához nélkülözhetetlen létező, a Dasein alapszerkezetét (In-der-Welt-sein) és e struktúraegész egész-voltát kifejező fenomént, ami a gond.
- Viszont amit keresünk, az a lét értelme! A további kutatáshoz szükséges gondolati horizont csak a létmegértés lehetőségének tisztázásával tehető hozzáférhetővé. Mivel a létmegértés a Dasein lényegbeli létmozzanata a megfelelő gondolati horizont biztosításához e létező (Dasein) további, eredendő ontológiai vizsgálatára van szükség. Az eredendőséget egyrészt ezen ontológiai vizsgálódáshoz mint értelmezéshez alapul szolgáló megértés Vorstruktur-jának (=hermeneutikai szituáció!) tisztázásával, másrészt e létező (Dasein) egészének előzetessé tételével lehet biztosítani.
- A Dasein eddigi egzisztenciális analízise ugyanis nem támaszthatja az eredendőség igényét, mert az elemzés előzetesében mindig csak a Dasein nem-tulajdonképpeni léte, és az is mint nem-egész rejllett /vö. 405.n/.

2.) A feladat tehát az, hogy a Dasein létét lehetséges tulajdonképpeniségében és egész-voltában világítsuk meg egzisztenciálisan! Ennek fő lépései:

- a./ a halál egzisztenciál-ontológiai, azaz fenoménként történő értelmezése;
- b./ a tulajdonképpeni lenni-tudásnak mint lelkiismerettel-bírni-akarásnak a felmutatása;
- c./ a tulajdonképpeni egész-lenni-tudás mint a gond modusa (vö.:407.2) alapjának, az időbeliségnek a feltárása;
- d./ majd az időbeliségből kiindulva a mindennapiság időbeliségének vizsgálata,
- e./ a történetiség
- f./ és az idő, azaz a temporalitás felé fordulva a mindennapi-vulgáris időmegértés bemutatása.

MÁSODIK SZAKASZ, ELSŐ FEJEZET: A jelenvalólét lehetséges egészléte és a halálhoz viszonyuló lét (409-453)

46. §. A jelenvalólétszerű egészlét ontológiai megragadásának és meghatározásának látszólagos lehetetlensége (409-411)

1.) A §. címében megfogalmazott látszólagos lehetetlenség azon a téves elképzelésen alapul, hogy a Dasein-nak mint gondnak „mindig van valami kinnlevősége, amely mint saját lenni-tudása még nem vált »valóságossá«,” tehát e létező alapszerkezetét állandó lezáratlanság jellemzi /409.n-410.1/.

2.) A 410/n-411/1.o. kérdéseivel azonban Heidegger már sejteti, hogy miért tévesek a fenti elképzelések, és ezt az első fejezet §-iban, halálelemzésével igazolni is fogja.

47. §. Mások halálának tapasztalhatósága és egy egész jelenvalólét megragadásának lehetősége (411-416)

1.) Kézenfekvőnek tűnik, hogy amennyiben saját halálunkat nem tudjuk tapasztalni, akkor mások halálára vonatkozó tapasztalatunkat vegyük igénybe „a jelenvalólét egész voltának ontológiai” körülhatárolásához /vö. 412.1./.

2.) Ez azonban puszta látszat! Az az elgondolás ui., „hogy a jelenvalólétvég és az egész-volt analíziséhez a másokon tapasztalt halált válasszuk témául, sem ontikusan, sem pedig ontológiailag nem tudta azt nyújtani, aminek megadására képesnek tűnt” /413.n.n/.

- Azon a téves előfeltevésen alapszik ui., hogy „a jelenvalólét egy másikkal tetszés szerint helyettesíthető”! Márpedig: „Senki sem képes magára venni a másik meghalását” /415.1./ „A »vég«-ben és a jelenvalólét általa konstituált egész-létében lényegszerűen nincs helyettesítés” /415.2/.

- A meghalásban megmutatkozik tehát, hogy „a halált ontológiailag a mindenkor enyémvalóság és az egzisztencia konstituálja.¹ A meghalás nem esemény, hanem egzisztenciálisan értendő fenomén, mégpedig kitüntetett, közelebből még körülhatárolandó értelemben.” /415.1.n/

3.) E téves kísérlet pozitív eredményei a következők:

- „A halál mint meghalás analízisére csak az a lehetőség marad, hogy ezt a fenomént vagy tisztán egzisztenciális fogalmára hozzuk, vagy pedig lemondunk ontológiai megértéséről.” /416.1/

- A jelenvalólétszerű vég elhatárolandó egy élet végétől /416.2/²

- A halál fenoménje körüli interpretációs zavarokat csak úgy kerülhetjük el, ha a további analízis számára tisztázuk ontológiailag a kinnlevőség, a vég és az egész-volt fenoménjeit. - **Ez utóbbi következik a 48. §-ban!!!**

¹ Vö. 9. §. 140. skk. o. - A mindenkori enyémvalóság, amennyiben a halál „lényegszerűen mindenkor az enyém” /vö. 415.1/, és az egzisztencia, amennyiben ennek lényege az Entwurf révén az önmagát előzés: így - ontológiailag!!! - a hozzá való előrefutás által konstituálódik a halál fenoménje. (Nem valósága!)

² Vö. 10. §. 145. skk. o.

48. §. Kinnlevőség, vég és egész-volt (416-423)

1.) „A vég és az egész-volt ontológiai jellemzése e vizsgálat keretei között csak ideiglenes lehet.” /416.n.1/ Kielégítő tárgyalása ui. végső soron „a létmódok kellően egyértelmű, pozitív interpretációját” előfeltételezi, „ami a létezők összességének regionális szétválasztását követeli meg”, ehhez viszont az általában vett lét eszméjét kell tisztázni!!! /Vö. 416.n-417.1/- Egyrészt azonban ez a »még-nem«, amely mindenkor a jelenvalólét maga, ellenáll annak, hogy kinnlevőségeként interpretáljuk /vö. 423.2/, mert a kinnlevőség a kézhezálló létező létmódjához tartozik /vö. 418.2-3-419.1/

2.) Másrészt a gyümölcs érettsége általi önbeteljesítéséhez sem hasonló ez a még-nem, mert a »beteljesületlen« jelenvalólét is bevégez, illetve „egyáltalán nem szükségképpen csak a halállal éri el a jelenvalólét az érettséget, ezen stádiumon már a vég előtt is túlhaladhatott. Többnyire beteljesületlenségben végzi, vagy pedig széthullva és felemésződve.” /Vö. 421.2/

3.) Tehát amiképpen „a jelenvalólét, ameddig van, és állandóan már a maga még-nemjeként van, éppúgy eleve már a maga végeként is van. A halállal elgondolt³ bevégződés nem a jelenvalólét véget-ért-létét jelenti, hanem - egzisztenciál-ontológailag!!! (K.S.) - e létező véghez-viszonyuló-létét. Vagyis a halál fenoménje = Sein zum Tode, vagy Sein zum Ende! – Sőt, a Sein zum Tode = VORLAUFEN + ENTSCLOSSENHEIT!

A halál a létnek egy módja, amelybe a jelenvalólét nyomban belép, mihelyt van. »Mihelyt az ember a világra jön, már elég öreg ahhoz, hogy meghaljon.« /Vö. 422.n., valamint 422. o. lábjegyzete!/

- A kérdéses fenomenek (még-nem-lét, bevégződés, egész-volt) pozitív jellemzése tehát csak akkor sikerülhet, ha egyértelműen a jelenvalólét létszerkezetére orientálódunk. /Vö. 423.2/

49. §. A halál egzisztenciális analízisének elhatárolása a fenomén egyéb lehetséges interpretációitól (423-427)

1.) „Az egzisztenciális analízis módszertanilag a halál biológiájának, pszichológiájának, teodiceájának és teológiájának kérdései elő van rendelve.” /426.n/

2.) „Az egzisztenciális problémakör egyedül a jelenvalólét véghez viszonyuló léte ontológiai struktúrájának ábrázolására irányul.” /427.n, valamint lábjegyzet!/

50. §. A halál egzisztenciál-ontológiai struktúrájának előzetes körvonalazása(428-432)

Ez a § a halál ontológiai struktúrájának formális és előzetes körvonalazása (vö. 437/1)!

1.) A halál tehát a Dasein alapszerkezetéből interpretálandó. (Vö. 48. §.; 417/n/n.) Ez viszont a gond⁴. Ezért a halál fenomenjén meg nyilvánul a Dasein egzisztenciája, fakticitása és hanyatlása.

2.) Ad egzisztencia (= Entwurf: lehetőségek kivetése; önmagát előzés): a halál a Dasein legsajátabb, vonatkozás nélküli, meghaladhatatlan lehetősége. - Vagyis a halálhoz való előrefutásban a Dasein saját lehetetlenségének lehetőségére veti ki magát, ezért „ha a jelenvalólét mint ez a lehetőség áll küszöbön önmaga számára, akkor *teljes egészében* legsajátabb lenni-tudására van ráutalva” (430/1).

Ad fakticitás (= belevetettség): ami itt a halálba való belevetettségként jelentkezik, és ez a Dasein számára a szorongás diszpozíciójában válik nyilvánvalóvá!

Ad hanyatlás = a világra való ráhanyatlás: az akárki önmaga nem-tulajdonképpeni létmódjában való feloldódás: [Az 50. §. vonatkozó része és az 51. §.]

51. §. A halálhoz viszonyuló lét és a jelenvalólét mindennapisága(432-436)

A halál és a hanyatlás fenomenjeinek összefüggése!!! - Rövid, tömör összefoglalása az 52. §-ban: „A mindennapiság lényegszerű hanyatlástendenciájának megfelelően a halálhoz viszonyuló lét a halál elől való elfedő kitérésnek” bizonyul (437/1/3).

52. §. A véghez viszonyuló mindennapi lét és a halál teljes egzisztenciális fogalma(436-443)

1.) Itt Heidegger a „véghez viszonyuló mindennapi lét kiegészítő interpretációján keresztül, fordított irányban” (437/1/n módszertani megjegyzése!) akar eljutni a halál teljes egzisztenciális fogalmához.

2.) A mindennapiság megáll a halál bizonyosságának egy kétértelmű bevallásánál.

K: De hogyan is állunk a halál bizonyosságával?

V: A „bizonyosság” kettős jelentésű, mint az „igazság”! (Az igazság= felfedő-lét és felfedett-lét; a bizonyosság= bizonyos-lét és bizonyos-létező.)

- „Jelen értekezés a halállal szembeni bizonyos-lét analízisére korlátozódik, amely a végén egy kitüntetett jelenvalólét-bizonyosságot fog elélni tární.” (438/3/n)

- A halál nemcsak bizonyos, de meghatározatlan lehetősége is a Dasein-nak, mert minden pillanatban lehetséges. „A halál bizonyosságával együttjár mikor-jának meghatározatlansága.” (441/1)

³ Vagyis a saját halál bármiféle megértése-értelmezése kizárólag a halál fenomenjére, azaz lehetőségére mint egzisztenciáléra vonatkozhat!!!

⁴ GOND: egzisztencia, fakticitás, hanyatlás: 348/1; 428/1; 478/2;

3.) A halál teljes egzisztenciál-ontológiai fogalma: 441/3; valamint a még-nem egzisztenciál-ontológiai értelmezése: 442/1!
- A halálhoz viszonyuló nem-tulajdonképpeni és tulajdonképpeni lét különbségének exponálásával Heidegger előkészíti az 53. §-t, ami az utóbbiról szól.

53. §. A halálhoz viszonyuló tulajdonképpeni lét egzisztenciális kivetülése (443-453)

1.) A halálhoz viszonyuló nem-tulajdonképpeni lét negatíve megmutatja, milyen nem lehet a halálhoz viszonyuló tulajdonképpeni lét: nem lehet elfedő kitérő!

2.) A halálhoz mint lehetőséghez kell viszonyulni, mint lehetőséget kell megérteni!! (446/1)

- A halál lehetőségéhez viszonyuló tulajdonképpeni lét e lehetőségbe való előrefutás (Vorlaufen: 446/n), azaz e lehetőségnek (mint az egzisztencia lehetetlensége lehetőségének) megértő közelhozása.

3.) 447/n/4: „Az előrefutás nem más, mint a legsajátabb, legvégső lenni-tudás megértésének lehetősége, vagyis a tulajdonképpeni egzisztencia lehetősége.”

Ez a Dasein legsajátabb, vonatkozás nélküli, meghaladhatatlan, bizonyos és meghatározatlan lehetősége.

4.) A tulajdonképpeni-lét jellemzőinek összefoglalása itt: 452/2!!! - De ez még a tulajdonképpeni egész-lenni-tudásnak csak ontológiai lehetősége (452/n-453/1)!

- A II. szakasz 2. fejezet előkészítése (453/2-3), amit azonban a jelen gondolatmenetben kihagyok, mert csak így biztosíthatom a Bevezetés relatív egyszerűségét és a fő gondolatmenetek átláthatóságát

További olvasmányok:

- Fehér M. István: *Martin Heidegger. Egy XX. századi gondolkodó életútja*. Budapest, Göncöl, 1992.
- Kisiel, Th.: *The Genesis of Heidegger's BEING and TIME*. Los Angeles – London, University of California Press, 1995.
- Safranski, R.: *Egy némethoni mester. Heidegger és kora*. Budapest, Európa Kiadó, 2000.

Ellenőrző kérdések:

1. Heidegger az ember biológiai halálát vizsgálja?
2. Heidegger szerint miért nem segít mások biológiai halálának vizsgálata a halál fenomenjének megértésénél?